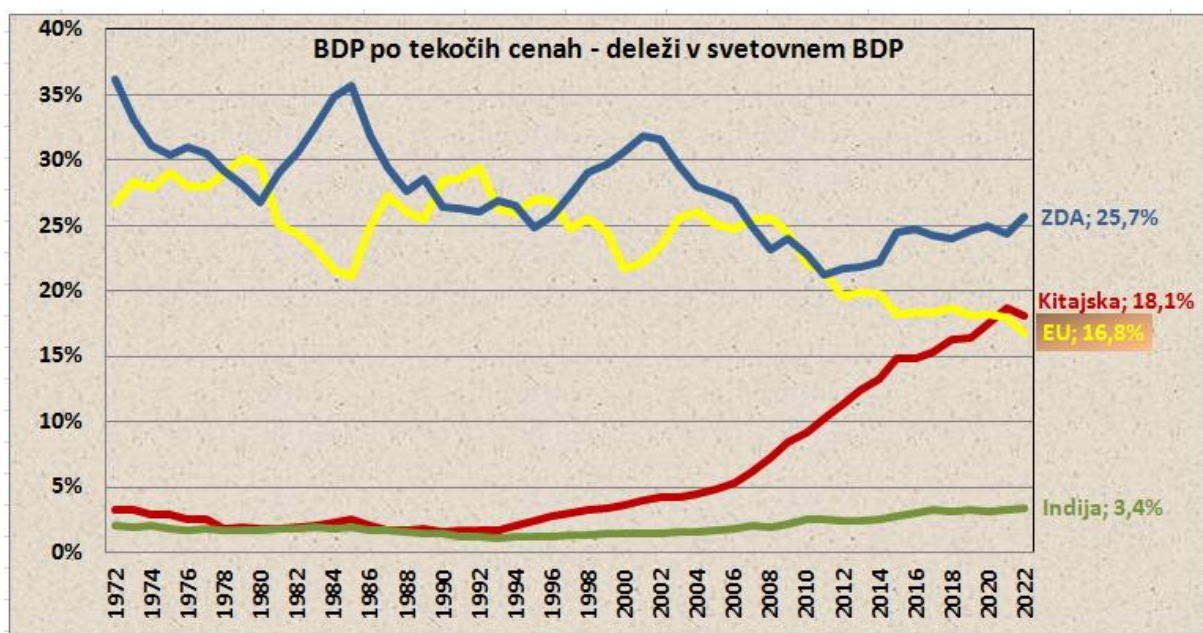

Ali Evropa res zaostaja?

Pred časom smo lahko v na straneh Dela brali zanimiv članek o zaostajanju Evrope (Evropske Unije) v globalni tekmi z ZDA in Kitajsko. Izhodišče so bili podatki o gibanju deleža BDP v svetovnem gospodarstvu kot je prikazano na prvi sliki. Po podatkih Svetovne banke, delež Evrope v svetovnem BDP postopno upada in lani jo je prehitela tudi Kitajska. Na drugi strani pa Združene države svoj delež ohranjajo in če smo bili Evropejci z ZDA pred 15 leti približno izenačeni, je današnji BDP te države skoraj pol višji od BDP Evropske Unije.

Takšne nevhvaležne trende za Evropo kažejo številke o gibanju BDP, a že tudi površno spremljanje razmer na svetovnih trgih, to potrjuje. Da Evropa močno zaostaja za velikimi ameriškimi igralci na področju digitalne tehnologije, smo nekako sprejel. Prav tako tudi izjemno rast Kitajske, čeprav zahodni svet nekako ves čas napoveduje sesutje njenega gospodarstva. Zaskrbljujoče pa je, da je začela EU zaostajati tudi v njenih paradnih panogah. Ob vseh sto tisočih inženirjev v avtomobilski industriji, nas tudi tu prehitujejo. Da smo v Evropi surovinsko odvisni od drugih držav je bilo ves čas dejstvo, a to smo nadomeščali z znanjem in tehnologijo, sedaj pa tudi tu izgubljammo vodilno vlogo. Zaradi tega je Evropska Unija angažirala Maria Draghija, da pripravi poročilo o perspektivah evropske konkurenčnosti in najbrž tudi ukrepah za njen dvig.

Vir: Svetovna banka (podatki za EU pomenijo seštevek vseh današnjih članic EU, ne glede njihovo na včlanitev v Unijo)

Kot razloge za takšne trende, avtor omenjenega članka izpostavlja nizka vlaganja v razvoj v Evropi in slabo razvit finančni trg, ki bi spodbujal inovativna podjetja. Kot enega ključnih elementov pa navaja tudi dejstvo, da v Evropi preprosto premalo delamo, da slabo izkoriščamo delovni čas in bolj cenimo prosti čas. Kot primerjalno prednost Evrope pa avtor omenja zeleni prehod. To so seveda potem tudi področja, kjer bi morali spremeniti dosedanje politike in s tem ostajati v tekmi na konkurenčnem globalnem trgu.

Če oba zadnja ključna elementa evropskega zaostajanja ali evropskih priložnosti pogledamo malo bolj v podrobnosti, pa bomo vseeno prišli do nekaterih pomembnih dilem v zvezi s temi politikami. Je res prava pot, da moramo v Evropi več delati in deloma opustiti privilegij prostega časa, da bomo lahko tekmovali s Kitajci ali Američani? Prav tako pa imamo lahko kar nekaj dilem glede zelenega prehoda. Tega sicer razglajamo kot evropsko konkurenčno prednost, dokler se ne soočimo z resnico, da bo ta prehod pač dražji kot dosedanje energetske politike. Nedvomno je nujen, a z njim Evropa v konkurenčnem boju preje izgublja, kar lahko spremljamo pri konkretnih gospodarskih gibanjih. In usmeritev, da bomo tudi ostali svet prepričali v zeleni prehod ne bo enostaven - kako bomo prepričali Indijca, da zmanjša svoje izpuste CO₂, ko pa jih danes proizvede petkrat manj na prebivalca kot "osveščeni" zahodni svet? Načelno smo vsi za in beremo lahko brezštevilne razprave o nujnosti in prednosti zelenega prehoda, a na mizo je potrebno dati tudi nekaj konkretnih števil, ki marsikatero usmeritev postavijo pod vprašaj ali vsaj zahtevajo kak dodaten odgovor.

Širši vidiki zelenega prehoda

V tej poenoteni usmeritvi zelenega prehoda je seveda vsak pomislek sprejet zelo odklonilno, a vseeno pogledjmo nekaj konkretnih podatkov in posledic. Splošno je sprejeto stališče, da so izpusti CO₂ glavni krivec za klimatske spremembe in cilj je, da te izpuste v naslednjih desetletjih pomembno znižamo. V Evropi naj bi bili do leta 2050 celo brezogljivi. Zahodni, razvitejši svet s kakšno sedmino svetovnega prebivalstva, proizvede danes še vedno kar preko tretjino vseh izpustov, kljub strmi rasti izpustov nekaterih manj razvitih držav, predvsem Kitajske. A ista sedmina razvitejšega prebivalstva je po podatkih mednarodnega merjenja izpustov vse od leta 1751 proizvedla kar okoli 60 % vseh izpustov. Ta dobra milijarda ljudi, ki sedaj prepričuje revnejši svet, kako mora biti okoljsko prijaznejši, je pravzaprav v največji meri kriva za dosedanje stanje v katerem se je znašel naš planet. In na osnovi kurjenja poceni fosilnih goriv ima danes razvitejši svet pomembno prednost, pa tudi bogastvo, ki ga je s tem ustvaril. Sedaj smo pa pač ugotovili, da tako ne gre več naprej in od preostalih šestih sedmin svetovnega prebivalstva, ki ustvarja petkrat manjše izpuste na človeka, pričakujemo, da bodo tudi to v prihodnosti znižali. To je pač nujno - kar je bilo, pa je bilo. Ni v tem kar nekaj hipokrizije?

Težava je seveda v tem, da bo zeleni prehod dražji, ne glede na vse razlage politikov in okoljskih aktivistov. To lahko konkretno opazujemo v Evropi zadnji dve leti. Kljub prepričevanju politikov, kako uspešno smo v Evropi prebrodili energetske krize, plačujemo danes za električno energijo najmanj dvakrat več kot pred nekaj leti, pri plinu kot drugem glavnem energentu, pa je bil skok cen še večji. Zanimivi so komentarji, kako je bila energetska politika Evrope napačna, ker je temeljila na poceni ruskem plinu. Danes ga res porabimo nekoliko manj, a za ameriški plin ali posredno verjetno tudi ruski, plačujemo sedaj nekajkrat več. Cene energentov v Evropi so po ocenah nekajkrat višje kot v ZDA ali Daljnem vzhodu in mi to še vedno "prodajamo" kot konkurenčno prednost Evrope. Imajo tudi v ZDA napačno energetske politiko, ko plačujejo energente po še vedno podobnih cenah kot pred leti?

Pri teh trendih gre seveda za kombinacijo vpliva vojne v Ukrajini in premikov v strukturi proizvodnje elektrike, a priznajmo, tudi slabo upravljane energetske politike Evrope. Posledica so močno povečani stroški energije in kar je še bolj zaskrbljujoče, zmanjševanja proizvodnje v energetske intenzivnih panogah. Potem seveda dobimo komentar, da je kar prav, da ne proizvajamo ekološko obremenjujočih proizvodov. A njihova proizvodnja se seli v druge države, Evropejci pa postajamo vse bolj odvisni tudi od železa in aluminija in ne samo čipov in električnih panelov. Električnih avtomobilov, na katere tako stavimo v Evropi, pač ne moremo narediti brez železa in aluminija ter brez čipov in baterij. In to naj bi bila konkurenčna prednost Evrope? Ko vse te izdelke, ki jih želimo uporabljati še več, drugje proizvajajo v ekološko bolj spornih proizvodnih procesih ter s poceni umazano energijo. Tega seveda ne vidimo na našem pragu in nas pač tako ne moti.

Kot rečeno, v Evropi sedaj pričakujemo, da bodo Indijci svoje petkrat nižje izpuste na prebivalca, še znižali, tudi za ceno višjih stroškov. V Sloveniji je denimo letošnja potrošnja elektrike v predelovalnih dejavnostih (v industriji) kar 15 % nižja kot pred dvema letoma, a ne toliko zaradi racionalizacij, temveč zaradi opuščanja proizvodnje določenih energetske zahtevnejših izdelkov, ki nam jih bodo sedaj dobavili mogoče iz Daljnega Vzhoda. Zmanjšanje porabe energije in izpustov s čemer se bomo potem pohvalili, se odraža v nižjem obsegu gospodarske dejavnosti in povečanem onesnaževanju v drugih koncih sveta. Je to perspektiva ter konkurenčna prednost Evrope? Bomo v to smer Evropejci res lahko "prisilili" ZDA, Kitajsko in ostale države v razvoju, kot ocenjuje avtor omenjenega članka? Težko bo to sprejel Indijec ali Afričan, ki ima danes komaj hrano za sproti in si seveda želi višjega, evropskega življenjskega standarda. Vse naše načrte bi morali pogledati tudi skozi ta očala in oceniti realne možnosti.

Prosti čas Evropejcev

Še bolj zanimiv pa je drugi poudarek teksta o oceni razlogov za zaostajanje Evropske Unije. Avtor ocenjuje, da Evropejci pač bolj cenimo prosti čas kot naši največji konkurenti. Delavci opravijo manj ur na mesec kot Američani, tudi delež delovno aktivnega prebivalstva je manjši, imamo precej večji delež vzdrževanih oseb. Tako kažejo statistični podatki in tudi samo površno spremljanje položaja zaposlenih v ZDA pokaže, da je socialni in življenjski standard pretežne večine ljudi (brez najbogatejših) v Evropi bistveno višji. Gledamo kake dokumentarne oddaje o šolanju in zavzetosti za delo prebivalcev Južne Koreje in hitro nam je jasno, da jim z našim načinom pristopa k obveznostmi težko konkuriramo. Logičen je seveda potem poziv, da moramo v Evropi "reformirati trg dela", da bo delo bolj vrednoteno od prostega časa. Ob tem pozivu pa se vseeno moramo vprašati - je to res potrebno?

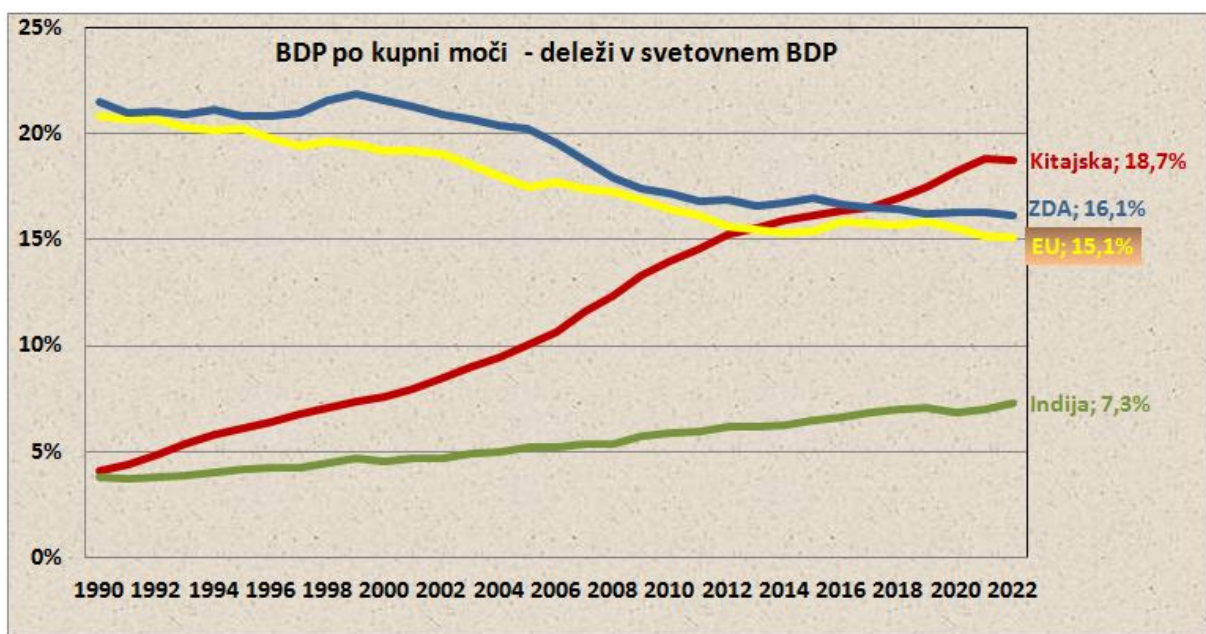
Omenjeni poziv se sicer sliši logično, a dejansko pomeni željo po bistveno večjem pritisku na zaposlene kot ga imamo danes, v vseh pogledih. Kako se potem vsi ti pozivi skladajo s sodobno paradigmo družbene in okoljske odgovornosti (ESG - Environmental, Social, Governance Investing), ki jo kot prioriteto danes izpostavlja vsak politik in gospodarstvenik? Seveda je to zopet vprašanje, ki se ga niti ne sme postavljati ob prevladujočem prepričanju - a vseeno.

Objektivno si moramo v Evropi priznati, da bomo z lagodnejšim pristopom k delu, ki ga prakticiramo na tem delčku sveta in ki je posledica tudi zgodovinskega razvoja (tudi premoženja, ki smo si ga ustvarili, verjetno veliko na račun drugega dela sveta), težje konkurirali najbolj propulzivnim državam. Državam, ki v ospredje postavljajo predvsem delo in "biti najboljši". Mogoče pa vseeno ni nujno, da nas, slabih 6 % vsega prebivalstva sveta, ustvarja kar trikrat večji delež novo ustvarjene vrednosti v svetu. Povprečni BDP v dolarjih po kupni moči je bil v Evropski Uniji lani 54 tisoč eur, na Kitajskem 21 tisoč, v Indiji pa 8 tisoč. Je res nujno, da s povečano delovno intenzivnostjo naše številke dvignemo na 60, 70 tisoč dolarjev? Seveda je možno dosežati več predvsem z inovativnostjo, ki pa je na žalost povezana tudi s pritiski na zaposlene. S strahom pred izgubo delovnega mesta, z manj prostega časa... To pač lahko razumemo pod reformo trga dela in na takšne pozive je potrebno biti pozoren.

V takšnih komunikacijah pravzaprav pogosto zaznavamo neko dvojnost - eno so načelni, visoko leteči cilji, priseganje na družbeno odgovornost, na socialni pristop, na okoljsko osveščenost (ni letnega poročila ali govora, kjer politiki in podjetniki ne bi izpostavljali predvsem teh vidikov), v ozadju, v praksi pa se skrivajo precej drugačna razmišljanja. Seveda smo vsi za napredek, a vprašanje cene tega. Zanimiva je denimo primerjava današnjih pristopov s strani vodstvenih zaposlenih. Ti na vsakem mestu omenjajo družbeno odgovornost, kar je neprimerljivo z nastopi, ki smo jih imeli pred dvajset ali trideset leti. Ko pa povprašas zaposlene, kakšen pa je konkretni odnos vodstvenih struktur do zaposlenih glede na desetletja nazaj, pa je situacija raje obratna - seveda, vsa čas izjemam.

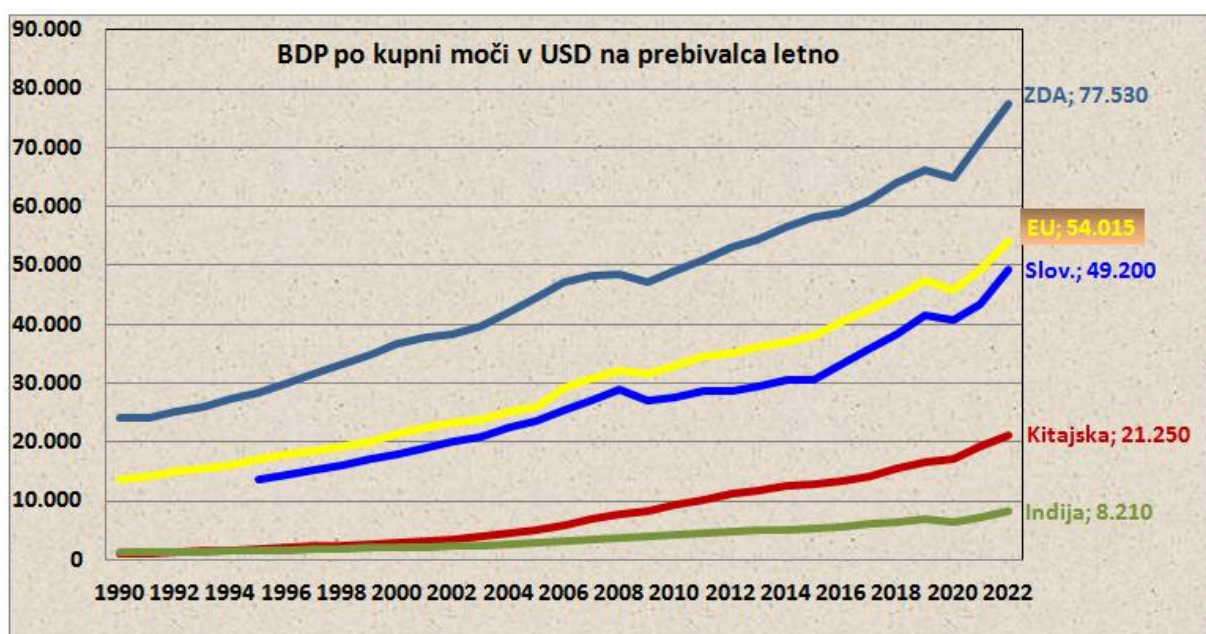
Kljub zmanjševanju prispevka Evropske Unije k svetovnemu BDP, se torej upravičeno postavlja vprašanje, če je res potrebno, da bi v EU s povečano delovno intenzivnostjo, dodatno pospeševali gospodarsko rast. Seveda se v poslu vedno tekmuje in na globalnem trgu ne smemo zaspati, a to mogoče prej preko drugih vzvodov, večjo inovativnostjo, nekaj drugačno delitvijo ustvarjenih rezultatov, pa mogoče tudi postavljanje aktivnosti zelenega prehoda v širši, svetovni okvir. Prav tako pa se mogoče tudi preveč obremenjujemo s številkami, ki izhajajo iz prve slike, ki sicer res kažejo zaostajanje Evropske Unije. V nadaljevanju sta še dve sliki ključnih gospodarskih in demografskih gibanj v svetu za zadnjih tridesetih letih, ki vseeno odpirajo dodatne razmisleke.

Bruto domači proizvod prikazan na prvi sliki je odraz tudi preračuna posameznega BDP v dolarje po tekočih valutnih razmerjih, ki so za mednarodno trgovino seveda pomembni (menjamo dolar za dolar), a ti tečajji ne odražajo nujno razmer v kupni moči posamezne države. Na drugi sliki so namreč prikazani deleži BDP posamezne države, če jih preračunamo v kupno moč prebivalstva. Tu je slika popolnoma drugačna in primerljiv BDP Evropske Unije v zadnjih letih ne kaže kakšnega izrazitega zaostajanja za ameriški rezultati. Kaže, da so nihanja in zaostajanja Evropske Unije prikazana v prvi sliki, bolj odraz gibanj tečaja dolarja kot ustvarjanja realne dodane vrednosti posamezne države. Po teh podatkih bi torej težje trdili, da se ekonomska moč Evropske Unije glede na ZDA pospešeno znižuje. Seveda pa se razumljivo zmanjšuje delež v svetovnem BDP, ker pač manj razvite države pričakovano rastejo hitreje.

Vir: Svetovna banka

Lahko pa te podatke preračunamo tudi na prebivalca, kjer pa se vseeno kaže prevlada ZDA, saj je njihov BDP po kupni moči na prebivalca okoli 40 % višji kot v EU (na sliki so dodana tudi gibanja za Slovenijo). Pri tem podatku pa se vseeno odpira vprašanje, ali to odstopanje res pomeni v povprečju toliko višji življenjski standard Američanov? Verjetno je to v veliki meri posledica distribucije dodane vrednosti med kapitalom in delom ter znotraj prebivalstva, kjer vemo, da je delež, ki pripada premožnejšim v ZDA precej večji kot v Evropi. Skupaj ustvarjena vrednost je v ZDA višja, a upoštevaje pretežni del prebivalcev brez denimo desetine najpremožnejših, bi primerjava pokazala manjše odstopanje do Evropske Unije, če sploh še. Vsaj tako lahko ocenjujemo na osnovi spremljanja pogojev življenja Američanov in Evropejcev. Spremljanje primerljivega BDP, upoštevaje še njegovo distribucijo ne kaže več neke velike prevlade ZDA, čeprav pa vseeno veljalo tudi ocene iz začetka teksta o njihovi prevladi na določenih segmentih gospodarstva.

Vir: Svetovna banka

Ob tej primerjavi je zanimiv še en podatek oziroma razlika med EU in ZDA. V zadnjih 60 letih se je prebivalstvo ZDA skoraj podvojilo (povečanje za 84 %), v današnjih članicah EU pa je višje le za slabo polovico. To seveda tudi pomembno prispeva k povečanju ekonomske moči države. Povprečna stopnja rasti BDP preračunano na prebivalca je bila v ZDA celo nekaj nižja kot v EU in njihova višja rast izhaja predvsem iz povečanja prebivalstva. Tu pa se ponovno srečamo z bolj zaskrbljujočimi trendi. ZDA so v zadnjih 60 letih povečale število prebivalstva za 164 milijonov, a od tega 100 milijonov z priselitvami (migracijami), čeprav še vedno ohranjajo vsaj manjši naravni prirast. Ta rast prebivalstva je pomembno pripomoglo k rasti gospodarske moči Američanov. Prebivalstvo Evrope pa je do leta 1990 naraščalo pretežno na osnovi naravnega prirasta, v zadnjih 30 letih pa je bilo rojenih samo še toliko kot jih je umrlo in celotno povečanje prebivalstva Evropske Unije (skupaj 30 milijonov) je izhajalo samo iz migracij. Tudi ti podatki v nekoliko drugačno luč postavljajo gospodarske dosežke in moč ZDA ter Evropske Unije.

Za konec pa omenimo še fenomen Kitajske ter tudi Indije, države z danes največ prebivalcev na svetu. Po BDP na prvi sliki vidimo, da je Kitajska že prehitela Evropsko Unijo, seveda predvsem zaradi 3-krat večjega števila prebivalcev. Merjeno po kupni moči bruto domačega proizvoda, pa so Kitajci že od leta 2017 močnejši tudi od ZDA, čeprav preračunano na prebivalca bistveno nižje. Preseneča pa verjetno primerjava Kitajske z Indijo. Če pogledamo podatke do leta 1990, sta bili po BDP ti državi skoraj izravnani. Po tem letu pa se je Kitajska odprla svetu in stopila na pot izjemno hitre gospodarske rasti. Danes njen BDP kar za 5-krat presega indijskega, kar se seveda odraža tudi v bistveno višjem življenjskem standardu prebivalstva. Biden je sicer na zadnjem srečanju v San Franciscu na vrhu APECA kitajskega predsednika lahko označil z "diktatorjem, ki vodi državo, ki je komunistična", a pravilnost posameznih politik lahko presojava tudi skozi takšne podatke. Lahko, da so Indijci bolj srečni, ker imajo na volitvah možnost izbire med Modijem in nekom tretjim za razliko od Kitajcev, a odgovor o prednostih je ob navedenih podatkih vseeno precej bolj kompleksen. Vprašanje je, če je možnost izbire med Golobom in Janšo ali Bidnom in Trumpov vrhunec demokratičnih procesov in garant za dobrobit prebivalstva. Mogoče zahodnjaki vseeno nismo v položaju, da bi še naprej lahko diktirali svetu kaj je pravilno in kaj ne, ne glede na demokratične standarde, ki smo jih dosegli.

Tudi zadnji odstavek zaključujem bolj z dilemami kot ugotovitvami, kar preveva pravzaprav celotni tekst. A namen je bil predvsem izpostaviti določene dileme glede sicer splošno sprejetih in zveličavnih resnic v našem, zahodnem svetu - ki pa mogoče vseeno niso edina resnica...